

THE QUESTION AND ITS ROLE IN INTERVIEW

Carmen Neamțu, Assoc. Prof., PhD, "Aurel Vlaicu" State University of Arad

Abstract: This paper proposes to stop at a few problems raised by the choice of questions in a press interview. How far you may go to irritate or excite your guest? Any question is possible/allowed? From my practical experience gained in the written press, I am going to present some important points in the economy of any interview. I'm going to show possible traps to which it is exposed journalist in his attempt to queer the speaker and offer to the reader fresh and interesting informations.

Keywords: *interview, strategies of asking questions, rules and skills*

Motto: "The writing pales if the interviewing skills are mediocre" says researcher Thomas Fensch, from Houston State University, in his book *The Sports Writing Handbook*, 2nd ed., Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, New Jersey, 1995.

ÎNTREBAREA ȘI ROLUL EI ÎN INTERVIU

Lucrarea de față își propune să se oprească asupra câtorva probleme ridicate de alegerea întrebărilor într-un interviu de presă. Cât poți provoca, incita, enerva interlocutorul? Chiar orice întrebare este posibilă/permisă? Din experiența practică acumulată în presa scrisă, mă voi opri la câteva aspecte importante în economia întrebărilor oricărui interviu, reliefând posibilele capcane la care e expus jurnalistul în încercarea lui de a-și descoase interlocutorul. Și de a-i oferi cititorului său informații proaspete, interesante.

Întrebarea este elementul constructiv major al interviului, fără întrebare nu există interviu. Interogațiile sunt factorul declanșator al interviului, prin *întrebare* căutându-se răspunsuri la curiozitățile reporterului. Din practica acumulată în presa scrisă n-aș putea spune că unui anume tip de interviu îi coincid anumite tipuri de întrebări. Jurnalistul este nevoit să își adapteze întrebările în funcție de interlocutor, urmând a stabili unghiul de abordare al invitatului.

Dar o întrebare bună este, după Samuel H. Moses, cea care pornește primordial dintr-o curiozitate naturală a reporterului, iar Shirley Biaggi susține că o întrebare bună este cea care are puterea de a-l face pe interlocutor să fie interesat de răspunsul pe care îl va da.

În funcție de ce urmărește reporterul, m-aș opri la două mari tipuri de întrebări: *euristice* și *retorice*. Ca să simplific, aș spune că întrebările euristice conduc la adevăruri noi, iar cele retorice fac de prisos răspunsul, pe care îl și conțin. După opinia lui Benjamin Balinsky și Ruth Berger, cel care pune întrebările ar trebui să țină cont de următoarele imperative:

„Sondează, nu interoga!

Întreabă, nu provoca!

Sugerează, nu ordona!

Descoperă, nu atrage în cursă!

Trage de limbă, nu stoarce informații!

Îndrumă, nu domina! ”¹

¹*Benjamin Balinsky, Ruth Berger, The Executive Interview: A Bridge to People*, Editura „Harper & Row” New York 1959, p.59.

Întrebată ce nu ar întreba niciodată și după ce principii morale se ghidează în interviurile sale, jurnalista Tita Chiper care a semnat interviuri în revista „Dilema” și apoi „Dilema veche”, răspundea în cartea sa că e mereu de acord că invitații ei sunt mai importanți decât jurnalistul care întreabă: „(...) dacă știu că un om e îndurerat, e într-un necaz sau mai știu eu, nu-l întreburi care l-ar pune într-o proastă situație... Decât dacă vrei ... de pildă pe Tudor Mohora de la Partidul Socialist l-am întrebat de ce a căzut PCR-ul. Sigur, el mi-a explicat, și pe urmă l-am întrebat dacă știe – el fusese președintele UASCR-ului, Uniunea Asociațiilor Studenților ... - dacă știe care era prima îndatorire a studentului conform statutului organizației pe care o condusesse. Dl. Mohora, în 1993, mi-a spus: învățământul (...) Dl. Mohora nu știa ... Era apărarea țării. Învățătura era pe locul 5 ...”.²

Din experiența acumulată în presa scrisă, pot spune că deseori jurnaliștii apelează la întrebări punctuale, la obiect. Acestea sunt rezultatul intuiției jurnalistului care este ferm convins că discuțiile lungi, interminabile, la nivelul teoriilor abstracte nu au impact asupra cititorilor.³ Solicită un răspuns clar și la obiect din partea invitatului. („Câte cereri pentru locuințele sociale au fost depuse până acum?”; „Ce sumă s-a cheltuit de la buget pentru reabilitarea drumurilor în cartierul Aurel Vlaicu?”; „Există depuse planurile de fezabilitate pentru demararea lucrărilor de consolidare a podului peste râul Mureș?”; „Concret, domnule viceprimar, ce soluții ați găsit pentru familiile evacuate din casele naționalizate?”)

Întrebări retorice sunt opusul întrebărilor concrete, deturnând adevăratul fond al problemei. Jocul de cuvinte în întrebare ține tot de componenta retorică a discursului. („Chiar așa, domnule director, cine n-are nevoie de sporuri salariale?”; „Ați revenit pentru al doilea mandat la Primărie. Cum ați luat pulsul urbei?”; „La alegeri ați bătut trei bărbați și ați fost aleasă primar al Chisindiei. De atunci cu cine v-ați mai bătut pentru a realiza unele lucruri în comună?”; „Revenind la concertul de vineri, Ștefan Hrușcă te aștepți la o afluență mare de public în sala teatrului?”; „Ana Blandiana, oare mai avem societate civilă în România?”; „Deci nu mai credeți că zona civică poate genera o schimbare în România?”; „Nu-i așa că publicul arădean s-a dovedit minunat, că vă iubește necondiționat?”; „Ce părere ai de modul nesperios în care e privit sportul astăzi?”⁴)

Întrebări indirecte, de estimare sunt acelea prin care se vizează, de exemplu, o estimare a timpului necesar pentru realizarea unor situații stringente. („Aradul era răsfățat pe vremuri mica Vienă. Când credeți că și-ar putea recâștiga faima de altădată?”; „De ce credeți că, la recente alegeri, electoratul arădean a optat tot pentru persoana dvs.?”; „În cât timp se vor șterge urmele comunismului?; Cât va trebui să mai treacă, în opinia dumneavoastră, până să avem o

² Tita Chiper, **Într-o lumină orbitoare. Interviuri**, Ed. „Curtea Veche”, București, 2004, pp.364-365.

³ În volumul **Lumea literaturii**, Ed. „Eminescu”, București, 1986, Ion Cristoiu în art. „Cheia succesului în gazetărie după Marat”, vorbește despre ceea ce considera directorul ziarului „Amicul poporului” din timpul Revoluției franceze că e important pentru un gazetar. Ceea ce observa Marat la 1789 e valabil și astăzi, e convins publicistul bucureștean: Să nu faci teorii abstracte, teorii greu de înțeles pentru cititori; Să afirmi fără să demonstrezi, fanatic, incendiar, dogmatic și fără nuanțe.

⁴ Interviu cu fostul poloist, actualmente antrenor, Răzvan Ionescu, în „Adevărul de seară”, Nr.265, p.16.

societate așezată?”⁵) Iată o întrebare de estimare ce dovedește lipsa de inspirație a jurnalistului, sesizată și de intervievat: „*Domnule Mihai Măniuțiu, anul acesta, spectacolul Othello, de Verdi – care a fost montat în premieră în regia dumneavoastră la Opera Română din Cluj-Napoca – e înscris în agenda festivalului Internațional «George Enescu». Cum credeți că va fi primită producția de publicul bucureștean?*”⁶

Întrebările „de amintire” sunt întrebări prin care invitatul are prilejul de a-și aminti (de obicei momente plăcute ale vieții), de a povesti amănunte marcante pentru el. După unii teoreticieni, aceste întrebări s-ar putea circumscrie întrebărilor generale, „cu tentă de roman psihologic”. Elediminuiază distanța candidat/invitat-alegător, apropiindu-l pe politician, prin reacțiile, atitudinile, temerile sale profund omenești, de propriile angoase ale votantului. Ele aduc în prim-plan un invitat „umanizat”, capabil de sensibilități. („*Care e cea mai frumoasă amintire a dvs.?*”; „*Care e lucrul de care vă temeți cel mai mult?*”; „*De cine vă este frică domnule X?*”; „*Ce momente de cumpănă v-au marcat viața?*”; „*Ce vă frământă / Ce nu vă lasă să dormiți / Ce vă ține treaz, d-le.X?*”; „*Cu ce amintiri frumoase ai rămas din țară (sub raport profesional)*”⁷

Iată o întrebare de rememorare adresată de prozatoarea Rodica Draghinescu scriitorului și editorului parizian Jean Orizet: „*Este posibil ca poetul să aibă două mame: una celestă și alta terestră. Nu cumva mama celestă (sau astrologică) îl abandonează, ca făt, în pântecul mamei terestre, spre a se iniția în viața și moartea oamenilor, a animalelor și a plantelor, precum femela cucului, care își lasă ouăle în cuibul altei păsări?*” Este un mod de a evita întrebarea-cliseu, sesizată și de invitat: „*Ne naștem ori devenim poeți?*”: „*Dumneavoastră evocați posibilitatea ca poetul să aibă două mame: o mamă celestă, astrologică, o alta terestră. Mi se pare că întrebarea Dumneavoastră corespunde, în versiunea ei imaginară, unei alte întrebări, un pic mai perimată în formulare: „Ne naștem ori devenim poeți?”*”, care vestește cea de-a doua întrebare. Conform Domniei Voastre, viitoarea naștere poetică ar începe în pântecul mamei terestre. Aș ignora asta, fiind mai degrabă convins că devenim poeți cu prețul unei mari determinări. Observați că nu spun „predeterminare”. E nevoie de o forță de caracter ieșită din comun, fiindcă acest angajament este adesea în ruptură cu mediul familial, socio-cultural, profesional, la urma urmei, cu orice alt mediu. Pe scurt, intrăm în poezie, așa cum intrăm în mișcarea de rezistență. Sau în religie”.

Întrebările de opinie solicită părerea invitatului, făcând apel la bagajul lui de experiențe, la acumularea lui profesională de până acum. („*Cum e văzută România în țara dumneavoastră?*”; „*Cum apreciați că e receptată Primăria de către populația Aradului?*”; „*Ce șanse vă estimați în alegeri?*”).

Iată o altă întrebare a scriitoarei Rodica Draghinescu adresată poetului francez Jean Orizet: „*Știu că iubiți basmele. Ar fi Poetul, la o adică, Cenușăreasa literaturii contemporane?*

⁵ Interviu cu Ana Blandiana în „Adevărul”, București, Nr. 5907, artic. „Sper să continue controlul Uniunii Europene pe Justiție”.

⁶ Irina Vasilescu în dialog cu Mihai Măniuțiu, în revista „M.C.”, septembrie/octombrie 2009, pp.8-9. Invitatul punctează: „Nu există public bucureștean, sau clujean, sau berlinez – acestea sunt ficțiuni create de snobi. Există un singur public, peste tot, cel iubitor de operă... Și de Verdi. Iar de la acest public aștept exigența simțirii și competența judecării”.

⁷ Mihail Neamțu în dialog cu Bogdan Gabriel Bucur, în revista „Arca”, Nr. 226-227-228, p.57.

Sau „*Frumoasa din pădurea adormită*“? Și cine ar mai putea fi Făt-Frumos? De unde să își ia un cal?”. Asemenea întrebări de opinie nasc răspunsuri deloc seci și captivante, cum e și cel dat de autorul în discuție: „Copil fiind, citirea basmelor lui Perrault mă făcea să visez la „*Frumoasa din pădurea adormită*“. M-am îndrăgostit de această prințesă, o prințesă adormită de o zână rea. Adormită pentru o sută de ani. Fascinația mea pentru această istorie venea din decalajul dintre durata somnului fetei și prospețimea ei neatinsă de/la trezire. Un basm, firește, era un basm, dar lectura mea se apropia deja, într-un mod mai mult sau mai puțin conștient, de ceea ce urma să devină, pentru mine, „întretimpul“, acea suspendare a duratei, acel prezent etern, cel despre care v-am vorbit azi. Pentru a răspunde exact la întrebarea Dumneavoastră „De unde calul?“... Pentru mine, exercițiul poeziei a fost calul care mi-a permis să mă eliberez de blestemele timpului. Unul dintre poemele mele se termina astfel: „De atunci sunt rege în insula mea.“

E recomandabil să se evite întrebările prea generale, care îi solicită opinia invitatului: „*Cum vedeți salvarea demnității umane, prin educație?*”⁸

Întrebări cu tentă impresionistă ar putea fi acelea în care interlocutorul este invitat să fie un observator al reacțiilor celor din jur. („Care sunt impresiile dvs. privind parcurgerea primului segment din dificila operație pe care și-au asumat-o autoritățile administrației locale?”; „V-ați întors de curând de la prima ședință a Parlamentului European. Domnule europarlamentar Iosif Matula, care a fost atmosfera?” ; „Care-i senzația unei opoziții subțiri înconjurată de atâția majoritari PSD-iști?”)

Adevăratele întrebări indiscrete sunt cele incisive, de confruntare! După profesorul Melvin Mencher, succesul unui interviu depinde de întrebările incisive. Se observă însă, în presa noastră, proliferarea întrebărilor pline de îngăduință și amabilitate excesivă față de invitat. Există des cazuri în care se observă și un transfer de roluri: jurnalist-intervievat, ca în situația în care ziaristul îi spune invitatului său: „*Vă rog să propuneți dvs., d-le senator, prima întrebare?*”; „*Am ajuns la final. Propune tu o încheiere pentru această discuție*”.

Alteori, deși numite indiscrete, întrebările sunt doar de complezență, permiind invitatul, acoperindu-l de amabilități: „*O întrebare indiscretă, d-le președinte al Consiliului Județean, cum vă descurcați cu formațiunile politice?*”

Iată două întrebări indiscrete adresate scriitoarei Adriana Babeți de Robert Șerban, în cartea sa de interviuri **Piper pe limbă**, Ed. „Brumar“, Timișoara, 1999, p.14:

- „**Credeți că poate exista o prietenie adevărată între un bărbat și o femeie?**
- Fără să clipesc, da!
- **Fug bărbații de femeile inteligente?**

⁸ „Arad Expres”, Nr.1022, p.7.

- Inteligența feminină poate fi de mai multe feluri. Eu nu-mi dau seama cum sunt percepută, presupunând că m-ar percepe cineva ca inteligentă. Dar sesizez că atunci când inteligența feminină e ostentativă, agresivă, ironică, scrobită, frigidă și are ceva «castrator», cu program, atunci chiar pe mine, ca femeie, mă scoate din sărite. Mi-e și frică de ea. Inteligența ar trebui să fie firească, discretă, ca aerul și apa“.

Unele întrebări indiscrete le-am putea include în ciclul „întrebarea moarte n-are“. Ele gravitează în jurul *morții*, forțând interlocutorul să-și imagineze tot felul de situații dificile, despre propriul său sfârșit: „*Ai putea să-ți descrii înmormântarea?*“; „*Testamentul. Cine și ce primește?*“; „*Cum ar trebui să sune epitaful tău?*“; „*Ce ai vrea să scrie pe piatra ta funerară?*“, culminând cu întrebarea: „*Cum ai vrea să mori?*“ Astfel de întrebări sunt adresate cu precădere în interviurile libere, care nu sunt îngrădite de timp și spațiu tipografic. Asemenea dialoguri ies din sfera convenționalului și pot aduce discuții vii, interesante, despre personalitatea invitatului.

Interviurile neconvenționale, adică cele care ies din sfera întrebărilor des uzate, teribil de plicticoase (gen: „*Ce mai faceți?*“; „*Cum o mai duceți?*“; „*Ce planuri de viitor aveți?*“⁹ etc.) sunt foarte reușite, mai ales când sunt luate unor personalități care sunt surprinse astfel într-o poziție mai puțin comodă. Ziaristul Eugen Istodor, semnat la „Academia Cațavencu“ și „Cotidianul“, preferă astfel de dialoguri. Interviul cu soprana Mariana Nicolesco este un exemplu de interviu-altfel. Iată câteva din întrebările pe care i le adresează ziaristul, șocându-și invitata, dar câștigând în finalul discuției un articol viu și neplictisitor: „*Cum arată balaurul din gura artistelor lirice?*“; „*Când vocea moare, moare și artistul?*“; „*De ce divelor nu le ajungi la nas niciodată?*“; „*Artistele urlă și au roluri plicticoase.*“; „*Știi subiectul unei opere. Ce sens mai are s-o aud pe Mariana Nicolescu?*“; „*Divele au o spoială de cultură, spun nume mari. Ce poți discuta cu ele?*“; „*Cât de celebră sunteți?*“; „*De câte ori ați mâncat înaintea spectacolelor?*“; „*Câte ore doarme maestrul de ceremonii Nicolesco în timpul Festivalului și Concursului Darclée de la Brăila?*“

Într-un interviu neconvențional cu Silviu Prigoană, „Prigoană știe că e țăcănit“, discuție apărută în „Cotidianul“, Nr. 260 (4942), prilejuită de apariția acestuia într-o emisiune la Prima TV, „Meserii prigonite“, Eugen Istodor îi sugerează invitatului că aparițiile sale sunt exerciții de imagine pe bani frumoși, dialogul terminându-se cu remarca: „*Sunteți ușor țăcănit!*“ Silviu Prigoană îi răspunde: „*Puțin spus!*“

Un alt exemplu de interviu neconvențional semnat de Eugen Istodor la rubrica „plecat de acasă“ din „Dilema“, nr. 556, p.16, poartă titlul *Femeia în negru*. De data aceasta interviuatul nu este o personalitate a vieții publice, ci un om simplu. Dialogul este unul spontan, curiozitățile jurnalistului îmbinându-se cu naturalețea răspunsurilor femeii în negru. Iată câteva replici, interviul integral putând fi citit în revistă:

- **„De ce nu vreți să fiți înregistrată?**

- *Maică, aia e scula diavolului. (...)Tata era inginer la primărie și acolo l-a băgat și pe fratele meu și mă urmăresc să mă omoare fiindcă eu știu cum învârteau banii acolo, numai securiști, șpagă, revoluția ne-a fost luată de Mamon. Piei de aici, drace!*

- **Să plec eu?**

- *Nu dumneata nu, să plece omul cu barbă!*

⁹ În locul întrebării: „Ce planuri de viitor aveți?“, unde cuvântul *planul* include *perspectivele de viitor* ale invitatului, puteți reformula, pentru a evita repetiția, cu: *În final, v-aș întreba ce proiecte aveți în lucru?*

- De ce omul cu barbă?

- *Omul ăsta cu barbă ne duce de râpă.*

- Dar fata asta în pantaloni?

- *Fetele în pantaloni sunt vândute lui Momo.*

- Și fata aia?

- *Și fata aia, că are găuri în urechi. De ce? De ce face gaură unde Domnul nu a lăsat gaură?*

- Dar Dumnezeu cum a făcut lumea?

- *A făcut-o după el.*

- De ce n-a băgat-o în buzunar dacă a făcut-o după el?

- *Că nu avea buzunare.*

- Păi, umblă gol?

- *Nu umblă gol, are chiloți pe el.*

- Cum chiloți, dar ce ascunde după chiloți?

- *Doamne ferește, mamă, ce să ascundă? (...)*

În realizarea unui interviu, aș recomanda departajarea vieții personale a invitatului de cea profesională! Astfel, într-un interviu în formă liberă nu mixați întrebările care vizează competența profesională a invitatului cu întrebări cu tentă personală. Împărțiți-vă întrebările pe calupuri, incluzând subiectele care doriți să le atingeți, profesie, familie, petrecerea timpului liber, pasiuni etc.

Transmiterea de întrebări în scris invitatului dvs. constituie forma de interviu cea mai convenabilă pentru ziarist, deoarece acesta nu mai trebuie să înregistreze discuția urmând să o transcrie ulterior. Invitatul îi trimite astfel răspunsurile prin e-mail. Rezultatul însă poate fi o discuție anostă, artificială. Totuși această modalitate poate fi singura la îndemână pentru jurnalist, mai ales dacă interviueatul este un sportiv foarte cunoscut de exemplu, care activează în afara țării. Și aceasta este singura modalitate de a putea fi contactat. În acest caz, pentru clarificarea tuturor aspectelor din interviu se recomandă transmiterea unor întrebări suplimentare, mai ales dacă în urma primelor nu s-au obținut răspunsurile dorite.

Iată și o reacție nu tocmai plăcută pe care jurnalistul o poate înregistra de la invitatul căruia i-a transmis întrebările în scris. Intervievatul, în acest caz, este scriitorul Ștefan Augustin Doinaș în dialog cu Adrian Păunescu (convoorbire din volumul Adrian Păunescu *Sub semnul întrebării*, Ed. „Cartea Românească”, București, 1979, pp.228-236). Păunescu își începe dialogul, alegând o formulă indirectă de conversație, în scris, cu toate întrebările transmise înainte, urmând ca invitatul său să răspundă la ele: „*Vă propun, poete Doinaș, un interviu metodic. Vă trimit întrebările, aștept răspunsurile. Pentru un ardelean e convenabil, nu?*” După ce Doinaș nu se sfiiește să-l catalogheze întrebările drept „*mostre de album de licean imberb*” (p.234), la sfârșit îi comunică: „*Mă întreb care e metoda dumitale, dacă nu cumva numești metodă faptul de a întreba tot ce-ți trece prin cap?!...La urma urmelor, într-un alt plan, să zicem al «papillonării», fluturile care zboară din floare în floare, fără nici un discernământ, își are poate și el «metoda» lui. Înțeleg că dumneata ești poet, și că – în loc să reflectezi îndelung asupra unui chestionar – te-ai lăsat în voia «inspirației», dar și inspirația poate fi...controlată, ce Dumnezeu!*” (p.235)